

Mottagare: Skolverket
Mailadress mottagare:
registrator@skolverket.se

Yttrande över förslag till ändring i föreskrifter om obligatoriska kartläggningsmaterial och bedömningsstöd i vissa skolformer

Dnr 2026:1131

Övergripande kommentarer

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) tillstyrker Skolverkets förslag till ändringar i Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2019:16) om obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande i förskoleklass, Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:5) om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i specialskolan, samt Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:66) om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan och sameskolan.

SPSM är i grunden positiv till förslaget till ändringarna i Skolverkets reviderade kartläggningsmaterial och bedömningsstöd. SPSM gör dock bedömningen att flera delar i bedömningsstöden och kartläggningsmaterialen behöver utvecklas med bland annat en tydligare struktur. SPSM uppfattar att materialens syfte, forskningsanknytning och avsnitten om fortsatt undervisning är ojämnt utvecklade, med tydliga skillnader mellan språk- och matematikmaterialen. SPSM ser ett behov av motsvarande *Forskningsbakgrund och fortsatt undervisning* för *Hitta språket* och *Fånga språket* i Specialskolan, då detta för närvarande saknas. *Hitta matematiken* och *Fånga matematiken* uppvisar enligt SPSM genomgående en högre grad av struktur, sammanhang och bearbetning än motsvarande material inom *Fånga språket* och *Hitta språket*.

SPSM har utifrån myndighetens uppdrag valt att kommentera följande delar.

Hitta matematiken och Fånga matematiken, grundskola

Forskningsbakgrund och fortsatt undervisning

Angående *Forskningsbakgrund och fortsatt undervisning* anser SPSM att den vetenskapliga förankringen i materialet bör förtydligas, särskilt gällande identifiering av elever med matematiksvårigheter.

Enligt SPSM utgör *Hitta matematiken* och *Fånga matematiken* ett ändamålsenligt stöd för pedagogisk bedömning av taluppfattning. SPSM ställer sig däremot tveksamma till om materialen möjliggör en tillräckligt träffsäker identifiering av elever med risk för att utveckla matematiksvårigheter. SPSM anser att forskningsbakgrunden riskerar att ge en ofullständig bild av vad som är centralt att uppmärksamma vid identifiering av elever i matematiksvårigheter. Exempelvis menar SPSM att forskning visar att aritmetiskt flyt, i samspel med grundläggande talbearbetning (t.ex. numerisk förståelse), är centrala indikatorer vid identifiering av matematiksvårigheter (Hellstrand et al., 2024; Skagerlund & Träff, 2016; Petrill et al., 2012). I den aktuella forskningsbakgrunden framgår det inte tydligt i vilken utsträckning dessa indikatorer beaktas.

Ett annat exempel som SPSM vill lyfta är att beskrivningen av taluppfattning i forskningsbakgrunden främst vilar på källor från tidigt 2000-tal (t.ex. Anghileri, 2000; Griffin, 2003). SPSM anser att den befintliga forskningen bör kompletteras med nyare studier (t.ex. Ghazali et al., 2021) för att ge en fullgod bild av elevgrupperns variation och behov. SPSM anser att detta kan bidra till en mer differentierad bild där även kognitiva processer lyfts fram som centrala för att tidigt kunna identifiera elever med matematiksvårigheter.

I stycket om beräkningar (s.7) anser SPSM att följande hänvisning riskerar att bli missvisande och behöver förtydligas: "Användandet av talfakta ger eleven möjlighet att härleda beräkningar i stället för att enbart memorera uppgifter utantill, vilket riskerar att bli ett memorerande som inte stödjer lärandet. Undervisningen behöver således sträva mot att eleven ser matematiken ur ett konceptuellt perspektiv där procedurkunskaper kopplas till konceptuella kunskaper". Enligt SPSM kan formuleringen riskera att tolkas som att ett konceptuellt perspektiv ges företräde och därmed reducera procedurkunskap till mekanisk memorering. Baroody m.fl. (2007) betonar att procedur- och konceptuell kunskap är ömsesidigt beroende. SPSM anser att detta är viktigt för många elever med funktionsnedsättning då procedurkunskap kan fungera som kognitiv avlastning, inte enbart en yttlig memorering. Om vi explicit undervisar i procedurer och samtidigt sammanlänkar det med en begreppslig förståelse kan den procedurella kunskapen utgöra en plattform för den vidare förståelsen.

Vidare saknar SPSM hur identifierade behov av stöd i form av extra anpassningar kan omsättas i pedagogiska insatser.

SPSM anser även att de föreslagna aktiviteterna och exemplen som återfinns i forskningsbakgrunden och i vidare undervisning, skulle kunna bli för översiktliga och i begränsad utsträckning relateras till systematisk och målinriktad undervisning. SPSM föreslår en tydligare koppling mellan identifierade behov och förslag på systematiska, målinriktade undervisningsinsatser. Enligt SPSM bör materialet i högre grad synliggöra en explicit länk mellan kartläggningens resultat och efterföljande undervisning, exempelvis genom att knyta specifika undervisningsaktiviteter till identifierade svårigheter inom olika delområden.

SPSM förordar att aktiviteter som beskriver lek och vardagsaktiviteter (exempelvis s.3) kompletteras med skrivningar om lärarledda genomgångar, explicit modellering och strukturerad progression. Den nuvarande utformningen riskerar att ge ett intryck av att begreppslig förståelse främst utvecklas genom mer spontana möten med matematiken snarare än genom explicit och systematisk undervisning.

Vidare anser SPSM att kopplingen mellan testresultaten och delarna om *Den fortsatta undervisningen* behöver tydliggöras. I detta sammanhang kan det noteras att Skolinspektionen i sin slutgranskning av garantin har visat att färre elever erhåller särskilt stöd efter att garantin trädde i kraft, vilket ytterligare aktualiserar betydelsen av en tydlig koppling mellan identifierade resultat och efterföljande insatser (Skolinspektionen, 2024, rapport 2024:18).

Ett exempel på att styra mer mot den systematiska och målinriktade undervisningen är att justera frågorna i slutet. SPSM föreslår följande frågor:

- Hur modellerar läraren strategier och tankegångar steg för steg?
- Hur ges eleverna möjlighet att förklara sina resonemang och tankar?
- Hur följer läraren upp och synliggör elevernas förståelse under lektionen?
- Hur används återkoppling för att föra elevernas lärande vidare?

Hitta språket och Fånga språket, grundskolan

Forskningsbakgrund och fortsatt undervisning

SPSM anser att texten är ojämn. Det förekommer att begrepp som exempelvis språkförståelse blir något förenklade samtidigt som andra begrepp, som exempelvis morfologi (s.7), blir för komplicerade eller detaljerade.

SPSM saknar vetenskaplig förankring vad gäller val av material och undervisningstips och efterfrågar även referenser till metodlitteratur till de angivna undervisningstipsen. Vidare efterfrågar SPSM hänvisningar till forskning om elever med funktionsnedsättningar (exempelvis dyslexi, språkstörning eller ADHD), som kan påverka elevernas läs- och skrivinlärning.

SPSM föreslår följande förtydliganden:

- Uttrycket ”knäcka läskoden” (s.1) bör ersättas mot ”förstå den alfabetiska principen”.
- ”Ortografi” (s. 9) innebär förhållandet mellan ljud och bokstav i ett språk och inte stavning som anges i texten.
- Uttrycket ”Läsa mellan raderna” (s.11) bör benämnas som ”göra inferenser” eller ”förstå underliggande betydelser”.
- ”Sofistikerade ord” (s.13) bör benämnas med ”skolspråk” eller ”kunskapsbärande språk”.

I delarna med förslag på undervisning efterfrågar SPSM en tydlig progression med stegvisa instruktioner.

SPSM föreslår att även texten om läsflyt (s.10) skulle kunna kompletteras med en tydligare progression och prioritering.

Vidare anser SPSM att det återkommande begreppet ”explicit undervisning” bör förklaras ytterligare.

I avsnittet om läsförståelse (s.11) anser SPSM att det bör framgå att elever bör få möjlighet att läsa texter med innehåll redan från början. Det bör även förtydligas att när läraren arbetar utifrån den teoretiska modellen *The Simple View of Reading* behöver läraren parallellt arbeta med avkodning och språkförståelse då det är förmågor som främjar och förutsätter varandra.

Hitta matematiken och Fånga matematiken, specialskolan

Forskningsbakgrund och fortsatt undervisning

SPSM saknar information om elever med grav språkstörning och de svårigheter som kan påverka deras resultat vid användning av bedömningsstödet.

Myndigheten efterfrågar ett tillägg i forskningsbakgrunden om specialskolans elever med grav språkstörning (Clements m.fl, 2019). SPSM hänvisar som exempel till Roos & Trygg (2018) som visar att elever med språkstörning inte har en nedsatt förmåga inom alla områden i matematiken, men att eleverna ofta behöver mer tid jämfört med jämnåriga. Elever med grav språkstörning behöver ofta mer träning för att förstå matematiska begrepp och procedurer, liksom mer repetition av de matematiska

symbolerna i ett sammanhang för att förstå symbolernas innebörd. SPSM föreslår också ett förtydligande om att ämnesspecifika begrepp kan vara svåra att förstå för elever med grav språkstörning.

I avsnittet *Beräkningar* (s.10) skulle SPSM gärna se kompletteringar med utgångspunkt i att många elever behöver både visuellt och konkret stöd i form av vardagliga och visuella räknehändelser.

Lärarinformation, grundskola

Hitta språket

SPSM saknar information om elever med funktionsnedsättning, vilken undervisning elever med funktionsnedsättning kan vara i behov av, vad lärare bör fokusera på vad gäller elever med funktionsnedsättning och hur elever med funktionsnedsättning kan identifieras.

SPSM invänder mot hur Skolverket använder begreppet ”Logografisk läsning” (s. 4–5 och 8) eftersom begreppet inte handlar om läsning.

Fånga språket

SPSM saknar information om vid vilken tidpunkt kartläggningarna i *Fånga språket* ska genomföras.

SPSM saknar resonemang om elever med funktionsnedsättningar, exempelvis dyslexi eller språkstörning.

Lärarinformation, specialskolan

Hitta matematiken

Instruktionerna är enligt SPSM inte helt anpassade för elever med grav språkstörning eftersom de inte är tillräckligt explicita och även saknar visuellt stöd i de stegvisa instruktionerna.

Vidare anser SPSM att uppgiften *Uppge större och mindre, fler och färre och flest* (s.7) kan medföra svårigheter för elever med grav språkstörning, då elever kan ha svårigheter att särskilja begreppsuppfattning och uträkningsmetod.

Fånga matematiken

I underlagen som handlar om den muntliga och skriftliga bedömningsinformationen saknar SPSM att informationen är kopplad till *Fånga matematiken*, samt en instruktion eller exempel på hur analysen på elevens arbete bör utföras.

Hitta språket

SPSM anser att avsnittet *Bakgrund* (s. 4–9) bör förtydligas och innehålla en teoretisk bakgrund för respektive kursplan och även inkludera samtliga målgrupper inom specialskolan (elever med grav språkstörning samt elever med blindhet eller synnedsättning i kombination med annan funktionsnedsättning). Enligt SPSM saknas det en motsvarande bakgrundsbeskrivning eller teoretisk förankring som i *Fånga matematiken* och *Hitta matematiken* för specialskolan, vilket skapar en obalans i materialet, där vissa elevgrupper ges en tydligare representation och kontext än andra.

SPSM efterfrågar även en tydligare förklaring gällande begreppen ”auditivt inriktade elever” och ”visuellt inriktade elever”. Det är oklart för SPSM hur begreppen ska förstås

Lärohandledning, grundskola

Hitta språket

I lärohandledningen för aktivitet 1 och 2 saknar SPSM instruktioner för anpassningar gällande elever med funktionsnedsättning. I aktivitet 3, *Vi urskiljer fonem och sammanljudda bokstavslyd* (s.2), efterfrågar SPSM en instruktion till läraren om när uppgiften bör genomföras då uppgiften endast bör genomföras för elever som uppvisar en fonemisk medvetenhet.

Fånga språket

SPSM anser att det bör förtydligas när på terminen testerna ska genomföras eftersom tidpunkten är viktig för tillförlitligheten.

Testerna i lärohandledningen är huvudsakligen kvalitativa men saknar en omfattande normering vilket kan göra det problematiskt vid jämförelser mellan skolor, klasser och elever. Utöver antalet lästa ord, där det finns angivet riktmärke för årskurs 1, saknar SPSM normering. För att kunna uttala sig om undervisningens nivå i en specifik kontext anser SPSM att det är betydelsefullt att kunna jämföra resultat mellan exempelvis kommuner och skolor, vilket då förutsätter att resultaten är säkerställda genom en tydlig normering. Detta medför enligt SPSM liknande begränsningar som tidigare tester, då jämförelser mellan skolor och elever inte möjliggörs. Fokus ligger nu på avkodning, vilket är positivt, men materialet bortser från att elever även behöver förstå de ord som de avkodar.

Avseende instruktionen till *Tillfälle 1. Ordavkodning och elevens läsning av berättande text* (s.2) anser SPSM att läraren konsekvent bör använda antingen gemener (e) eller båda formerna samtidigt (Ee) i undervisningen. Det skiljer sig från Skolverkets förslag där det anges att läraren kan använda både versaler och gemener.

Vidare konstaterar SPSM att det anges förväntad ordmängd per minut men det nämns inte att avkodningen ska vara korrekt, självkorrigerad eller att eleverna har en förståelse för orden, vilket behövs enligt SPSM.

SPSM noterar att Skolverket hänvisar till ”omfattande utprovningar” utan redovisning av metod.

Lärarhandledning, specialskola

Hitta matematiken

SPSM anser att bildstödet i *Gemensam spelplan i Aktivitet Taluppfattning* bör förtydligas med hänsyn till elever med grav språkstörning. I korten med föremål och siffror borde ett likhetstecken läggas till för att förtydliga värdet av föremålet.

Fånga språket

SPSM anser att det behövs ett förtydligande i tabellen *Sammanställning av elevens läsutveckling specialskolan. Höstterminen – Exempel* (s.22) för elever i specialskolan som följer kursplanen i svenska för döva och hörselskadade. SPSM anser att texten i tabellen bör kompletteras med ett tillägg om helordsbilder och bildstöd som gör att eleven kan känna igen ord i olika sammanhang i den del som handlar om ”Eleven läser enkla meningar genom att använda lässtrategier”.

SPSM saknar ett stöd med bedömning av elever med grav språkstörning och elevernas avkodningsförmåga. SPSM anser även att kraven är för höga för specialskolans elever med grav språkstörning.

Hitta språket

SPSM efterfrågar exempel på särskilt stöd som nämns för elever med grav språkstörning i samband med *Aktivitet 2 – Vi närmar oss skriftspråket*.

SPSM bedömer att uppgiften *Kan dela upp korta meningar i ord* (s.3) är såväl för svår som för tidig att genomföra för elever som är döva eller har en hörselnedsättning i förskoleklass under höstterminen. SPSM förslår att aktiviteten flyttas till vårterminen.

Material för kartläggning och bedömning, grundskola

Fånga språket

SPSM anser att underlagen *Analys av elevtext* bör kompletteras med exempel från elever med exempelvis dyslexi eller språkstörning. SPSM efterfrågar även tillägg om funktionsnedsättningar som alternativa orsaker till en elevs skrivsvårigheter. I underlagen för *Analys av elevuppläsning* saknar SPSM ett resonemang om elever med funktionsnedsättning.

Förklaringen bakom elevers svårigheter kan exempelvis vara dyslexi eller språkstörning.

SPSM saknar även ett resonemang om läshastighet, vilket har betydelse för elever med funktionsnedsättning.

SPSM efterfrågar även ett tillägg i underlaget *Analys av elevuppläsning* om varför det är ett viktigt observandum att vissa elever rättar sig själva. I samma avsnitt saknar SPSM referenser när det gäller strukturerad ljudningsmetod och varför en läslinjal är att föredra framför andra hjälpmedel (s.8).

Material för kartläggning och bedömning, specialskola

SPSM vill upplysa om att specialskolans lågstadium består av årskurs 1 till 4 och anser att det är en brist att bedömningsstöden inte utformats med elevexempel från specialskolans målgrupp. Vidare bör kriterierna för bedömningsstödet för godtagbara kunskaper ändras till specialskolans kriterier och då avse årskurs 4 och inte årskurs 3 som bedömningsstöden anger. SPSM anser därmed att kraven är för höga för specialskolans elever med grav språkstörning. Elever med grav språkstörning som läser enligt kursplanen för svenska och svenska som andraspråk hänvisas till grundskolans material och exempelvis bedömningsstöd vilket enligt SPSM är utmanande för både lärare och elever.

Vidare anser SPSM att kartläggningsmaterialet och bedömningsstödet behöver förtydliga och markera vilken del som är avsedd för elever som läser enligt kursplanen i svenska för döva och hörselskadade samt vilken del som är avsedd för elever som läser enligt kursplanen svenska och svenska som andraspråk i specialskolan.

Hitta matematiken

Angående bedömningsstödet anser SPSM att det finns en risk att lärarna skriver in en godtycklig poäng vid exempelvis tallinjen där elever har klarat av att placera majoriteten av talen men ändå inte få några poäng på uppgiften. Risken är att lärarna skriver in de poäng som eleven har uppnått i stället för att analysera var eleven gör fel. SPSM föreslår ett tillägg med en poänggradering med färgkodning (röd, gul och grön) som stöd för lärarna för att på så sätt snabbt se över vilka moment som eleverna behöver träna mer på. Läraren kan med stöd av reflektionsfrågorna i forskningsbakgrunden reflektera både på grupp- och individnivå om hur undervisningen på bästa sätt kan utvecklas och anpassas efter elevens eller gruppens behov.

Fånga matematiken

Avseende underlaget *Sammanställning skriftliga uppgifter* (samtliga nivåer L, G och H) föreslår SPSM ett stöd för läraren med exempelvis en poäng-

gradering med färgkodning (röd, gul och grön) som ger en indikation på elevens nivåplacering.

Fånga språket

I lärarhandledningen för höstterminen saknar SPSM exempel eller hänvisning till hur och vilka anpassningar som kan genomföras för elever med grav språkstörning.

Lärarhandledning hänvisar till ett riktmärke på läsning av antal ord per minut och vad som motsvarar godtagbar nivå på höstterminen. Enligt Skolverket har riktmärkena tagits fram med stöd av storskaliga utprovningar. SPSM anser att riktmärket inte är anpassat efter elever med grav språkstörning.

I detta ärende har Anna Bohman, utvecklingsamordnare, varit föredragande. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Ulrika Ehlin, enhetschef Nina Karnehed och sakkunnig Fredrik Ahlén deltagit

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Aurora Lindberg
Generaldirektör